

suuntautunut tavallinen opiskelija opiskelee muiden tavallisten, ammatillisesti suuntautuneiden opiskelijoiden joukossa valmistukseen ja päästäkseen työelämään. Näiltä osin mallitarina on arkinen kertomus ilman yllättäviä juonenkäänteitä tai dramaattisia henkilöahmoja. Toiseksi julkishallinnon mallitarina kiinnittyy laajempaan arjen sankaruuden tarinaan, jossa tavalliset keski-vertoihmiset lopulta vievät voiton, pitävät yhteiskunnan käynnissä ja perivät maan. Kolmanneksi julkishallinnon mallitarina omaa aineksia uudistamistarinaa, jossa aktiivinen ja ponnekas muutagentti toimii luutuneita toimintatapoja vastaan tasa-arvon ja kehityksen nimissä, tavallisten ihmisten puolesta.

Tietojenkäsittelyopin mallitarina – hyötyopiskelija kovan osaamisen ja yritysten pauloissa

Tietojenkäsittelyopin noviisi on tietokoneista innostunut hyötyopiskelija. Hyötyopiskelija on ollut lukiossa matematiikkalinjalla ja ajatellut jo tuolloin ryhtyvänsä opiskelemaan matemaattisia aineita. Tietojenkäsittelyopin hän valitsi siksi, että ala tarjoaa taatun ja korkeapalkkaisen työpaikan. Sitä paitsi tietokoneet itsessään kiinnostavat häntä.

Hyötyopiskelijan tavoitteena on päästä kovapalkkaiseen hommaan atk-alan yrityksessä. Tämän hän katsoo edellyttävän rautaista ammattitaitoa. Siksi hyötyopiskelija arvostaa kovaa osaamista. Hän vaatii, että opetuksen tulee antaa sellaisia valmiuksia, joilla on suuri kysyntä yritysmaailmassa. Tällaista osaamista ja tekemällä oppimista tarjoavat kurssit ovat hänen mielestään hyödyllisiä ja niihin hän panostaa tosissaan; muunlaisia kursseja hän pitää hyödyttömänä eikä jaksa niistä innostua.

Hyötyopiskelija vannoo atk-alan yritysten nimeen. Hänen mielestään yritysten paras on hänenkin parhaansa. Hän on mukana ainejärjestön tutustumiskäynneillä firmoissa ja painaa visusti mieleensä, mitä siellä suositellaan. Hyötyopiskelija arvioi myös saamaansa opetusta yritysten näkökulmasta ja vaatii, että ainelaitoksen tulee toimia läheisessä yhteistyössä yritysten kanssa.

Hyötyopiskelija ei kuitenkaan elä pelkästä hyödystä ja kovasta osaamisesta, vaan tietokoneet vetävät häntä puoleensa muutenkin. Tietokoneiden kanssa laitoksella työskennellessään hän tapaa saman

vuosikurssin kavereita, ja välillä paikalle osuu myös tuttuja opettajia, joiden kanssa vallitsee rento tekemisen meininki. Vaikka hyötyopiskelija viettää mieluusti ja runsaasti aikaansa tietokoneiden kanssa, hän vetää kuitenkin tiukan rajan varsinaisiin tietokonenarkomaaneihin, jotka ovat jääneet tietokoneiden koukkuun eivätkä osaa tehdä juuri muuta kuin räplätä koneita. Olkoonkin että hyötyopiskelija on innoissaan koneiden kanssa puuhastelusta, hänelle on vieläkin tärkeämpää opiskella ja päästä hyvään työpaikkaan.

Tietojenkäsittelyn kiinnostavuutta lisää hyötyopiskelijan mielestä alan jatkuva kehitys. Tietokoneistumisella ei hänen mukaansa näyttäisi olevan loppua eikä rajaa, mikä tekee alasta poikkeuksellisen vetovoimaisen. Hyötyopiskelija kokeekin olevansa osallisena laajassa, joka puolelle ulottuvassa tietotekniikan suuressa voittokulussa. Tämä tuo mukanaan poikamaista seikkailun ja uuden löytämisen tuntua, mutta myös vastuuntuntoa alan tulevista kehityssuunnista.

Tietojenkäsittelyopin mallitarina seuraa ammatillisen orientaation juonta (ks. taulukko 3). Mallitarinan mukaan hyveellistä, arvostettavaa ja oikein on tähdätä korkeapalkkaiseen työhön yritysmaailmassa. Heimon vankka maine hyvänä työllistäjänä muodostaakin heimon moraalijärjestyksen ytimen: ”palkkaus on ainakin yks aika tärkeä” ja ”yks motivoiva tekijä on ollu ainakin hyvät työmarkkinat, palkkaus.” Paheellista kääntäen on se, jos työelämän imu hiipuu eikä heimojäsenyys johda korkeapalkkaiseen työhön tai peräti työhön ollenkaan.

HYVEET

Korkeapalkkainen työ
Kova osaaminen
Yritysten paras
Hyödyllisyys
Tekemällä oppiminen
Tietokoneinnostus
Dynaamisuus

PAHEET

Työttömyys
Suorittaminen
Akateemisuus
Hyödyttömyys
Kirjaviisuus
Tietokoneaddiktio
Taantuminen

Taulukko 3. Tietojenkäsittelyopin moraalijärjestys

Korkeapalkkaisen työpaikan saamisen edellytyksenä on kova osaaminen eli rautainen ammattitaito, joka on tietojenkäsittelyopin mallitarinan keskeinen hyve: "Se kumminkin on sellasta, että meille opetetaan sellasta, että osattais sitten tehdä, ettei oo mitään sellasta yleistä, vaan että pitäis osata sitten sen jälkeen." Työelämä tavallaan paljastaa, onko oppi mennyt perille vai ei. Siksi on hyveellistä ja tärkeää, että ammattitaito aidosti kehittyy ja noviisi saa "tietyn valmiuden toimia yritys-elämässä", kun hän esimerkiksi on "oppinu ohjelmoimaan".

Paheellista sen sijaan on, jos opinnot etenevät pelkän suorittamisen merkeissä niin, ettei kovaa osaamista synny: "Jos liian nopeesti menee, niin sillon tulee se vielä enemmän esille, että lukee vaan niitten opintoviikkojen takia, sillain, että ei siinä välttämättä opi jotain asioita." Huomionarvoista onkin, että tietojenkäsittelyopin mallitarinassa nopea suorittaminen, valmistuminen ja tutkintotodistus sinänsä eivät ole erityisiä hyveitä, koska ilman niitäkin voi yltää kunnon työpaikkaan, kunhan vain asiat ovat hallinnassa. Vaikka loppututkinto kuuluu toki hyveiden piiriin, täysin paheellista ei ole sekään, että "jos ois hyvä työpaikka tarjolla, niin ehkä siihen tietysti menis."

Heimon ammattitaidon ja asiantuntijuuden ostajina toimivat ennen muuta atk-alan yritykset. Niinpä alan moraalijärjestyksen viitepiste on yritysmaailma. Juuri yritysmaailma sanelee, mikä mallitarinassa on arvostettua, hyveellistä ja tavoiteltavaa ja mikä taas halveksittua, paheellista ja vältettävää. Firmojen ääntä, sitä mitä "ne on suositellu noissa yrityksissä" tulee kuunnella tarkkaan. Esimerkiksi sivuainevalinnoissa täytyy ottaa huomioon yritysten esittämät toiveet: "Tällä hetkellä mitä on tehty ekskursioita yrityksissä, niin ne on suositellu laskentatoimee, et se on kyllä meille tosi hyödyllinen."

Paheellista puolestaan on, jos yritysten toiveisiin ei vastata. Näin tapahtuu, jos oma paikallisheimo suuntautuu yksinomaan akateemisuuteen, tieteeseen ja teorioihin ja on välinpitämätön käytännön tarpeiden suhteen. Yritysten paras ja akateemisuus crotetaan siten tietojenkäsittelyopin mallitarinassa toisistaan. Osin yritysmaailma ja akateeminen maailma kohtaavat, osin eriytyvät, ja silloin kun ne eriytyvät, moraalijärjestys kallistuu yritysmaailman puolelle: "No mun mielestä ehkä siinä on parantamisen

varaa tiettyssä mielessä yritysten kanssa", sillä "verrattuna siihen mitä työelämässä tulee oleen, niin ei välttämättä ole opetettu kaikkea sitä, mitä pitäis."

Tietojenkäsittelyopin moraalijärjestyksen hyveet ja paheet määrittävät myös hyödyn perusteella³⁷. Hyödyllisyys yritysmaailman ja kovan osaamisen kehittymisen kannalta on hyveellistä, hyödyttömyys puolestaan paheellista. Hyödyttömistä kursseista on oikeus ja miltei velvollisuuskin luistaa: "Sit on taas semmosia harjoituksia toisilla kursseilla, jotka pystyy hahmottamaan esimerkiksi pelkästään lukemalla tai muuten vaan tekemällä, et se ei oo silleen kauheen vaikeeta, et ne vaatii vaan tiettyä viitteliäisyyttä, että niistä ei sillon välttämättä oo mitään konkreettista hyötyä." Tällainen opetus kuuluu paheiden alueelle, minkä takia "ei niissä tuu käytyä ollenkaan." Sen sijaan hyödyllisille kursseille kuuluu osallistua tunnollisesti: "Jos kurssi on sellanen, missä vaaditaan kauheesti nyt esimerkiksi justiin ohjelmointia ja tällästä, niin niissä tulee käytyä harjoituksissa, koska ne selvittää tosi paljon, kun käy niissä."

Hyödyllisyyteen liittyen tietojenkäsittelyopin mallitarina korostaa tekemällä oppimisen eetosta: kirjoja lukemalla ei pitkälle pääse, vaan kaikki hyödyllinen vaatii omakohtaista tekemistä. Kovan osaamisen saavuttamiseksi pelkkä kirjaviisuus ei riitä, minkä takia se paikantuu moraalijärjestyksessä paheiden alueelle. Sen sijaan hyveellistä on, että noviisit harjoittelevat ja soveltavat opetettavia asioita itse: "Kuitenkin oppii pelkästään tekemällä. Parhaiten oppii tekemällä itse." Niinpä tekemällä oppimisen hyve kiinnittyy kiinteästi hyödyllisiin kursseihin: "musta se harjotustyön idea on todella hyvä, että mun mielestä sillä tavalla oppii kaikkein parhaiten" tai "varsinaisesti harjoituksissa vasta oppii sen asian mistä on kyse". Heimon opettajien kuuluu toimia tekemällä oppimisen auktoriteettina ja kontrollina: "Siellä ehdottomasti on oltava joku tällanen korkeampi auktoriteetti, joka sitten valvoo" ja jolta odotetaan, "että tietäis tällainen professorimies, että sanois, että asiat on nyt näin."

Tietojenkäsittelyopin mallitarina korostaa myös itseisarvoista

³⁷ Tietojenkäsittelyopin opiskelijat korostavat voimakkaasti hyödyllisyyttä myös yliopisto-opetuksen laadun kriteerinä (Ylijoki 1994c, 85).

tietokoneinnostusta. Hyveellistä on, että tietokoneet itsessään vetävät puoleensa ja niiden kanssa työskentely ”ihan kiinnostaa kyllä”. Puuhastelu tietokoneella ei siten saa olla pelkkää hyötyä, työtä ja rahanansaitsemista vaan myös itsessään ”jännää ja kivaa”, kenties oikea elämäntapa: ”Mulle on tullu semmonen elämäntapa, että ei mun tarvi mennä meidän laitokselle sen takia, että mä menisin jollekin luennolle tai jotain. Mä meen sinne vaan huvikseni, mä meen istuun työasemalle ja leikin siellä jotakin tai luen, touhuan mitä sattuu.”

Heimon moraalijärjestys tekee kuitenkin selkeän eron tietokoneinnostuksen ja tietokoneaddiktion välillä; edellinen kuuluu hyveiden ja jälkimmäinen paheiden piiriin. Heimon jäsenen kuuluu olla tietokoneista innostunut muttei niistä riippuvainen: ”Just sellaset ketkä hirveesti käyttää aikaansa, mikrotietokoneita räp-lää sitten yölläkin ihan omassa kämpässään, ettei millään pääse eroon, ettei mitään muuta oookkaan mielessä, niin sellaset ei ole tietojenkäsittelyopin opiskelijoita.” Sitä paitsi erottautumista tietokononarkomaaneista voimistaa se, että pelkkä innostus ei mallitarinan mukaan riitä tietojenkäsittelyopin heimon jäsenyyteen, vaan sen lisäksi noviisin on oltava ”matematiikkaan jotenkin suuntautunut”. Tämä vaatimus aiheuttaa sen, että ”kyllähän se tieteellisyys siinä karsii ihmisiä”.

Viimein tietojenkäsittelyopin mallitarinassa painottuvat dynaamisuuden, vauhdin ja nopean kehityksen hyveet. Arvostettavaa on, että tietotekniikka levittäytyy yhteiskunnassa kaiken aikaa laajemmalle ja sen asiantuntemuksesta on kasvavaa kysyntää: ”Noi tietovirrat, mitä tulee yrityksiin, niin nehan kasvaa koko ajan ja joka puolelta tulee eri muodossa olevaa tietoa. Siinä kyllä riittää käsittelemistä.” Niinpä ”ne tulee tuolta työelämän puolel-takin hakeen lisäinformaatioo, kun meidän ala on kuitenkin niin nopeesti kehittyvä.” Paheellista puolestaan on, jos heimon vauhti ja dynaamisuus tyrehtyvät. Noviisit arvioivatkin oman paikallisheimonsa hyveellisyyttä sen perusteella, kuinka se pysyy alan kehityksessä mukana: ”Kyllä toisaalta tällasia yleisiä asioita, niin kyllä siellä käsitellään näitä ihan uusimpia uutuuksia, mutta siten tällasia välineitä, niitä ehkä vois uudempia käyttää.”

Jatkuvasti kehittyvänä alana tietojenkäsittely esiintyy heimon mallitarinassa eräänlaisena kehityksen airueena ja tulevaisuuden

valtiaana. Heimo etsii uutta kuin tutkimusmatkailija vieraalla planeetalla: ”Siinähan nyt löytyy jatkuvasti, nousee pinnalle uusia alueita, joista tavallaan tarvittaisiin enemmän tietoa.” Samalla heimo on muovaamassa yhteiskunnan toimintamuotoja, sillä uutuuksilla on ”vaikutuksia monelle alalle, jopa ratkaisevia vaikutuksia.” Paitsi että oma heimo muovaa tulevaisuutta sen on kannettava siitä myös oma vastuunsa: ”Sellanen havainto, että pienikin virhe tietokoneohjelmassa voi aiheuttaa vaikka mitä, esimerkiksi satelliitteja on menetetty, kun on tullu joku tämmönen, pienestä virheestä vaan johtu. Se vaatii tietysti vastuuta asioissa.”

Tiivistetysti voi todeta, että tietojenkäsittelyopin mallitarina omaa yhtymäkohtia ’siihen tavalliseen tarinaan’, jossa ammatillisesti suuntautunut opiskelija opiskelee ripeästi ja tehokkaasti päästäkseen hyvään työpaikkaan. Toiseksi mallitarina kiinnittyy kovan osaamisen menestystarina, jossa alan mies, miksei joskus nainenkin, rautaisen ammattitaitonsa turvin pyrkii ja pääsee elämässään eteenpäin, korkeapalkkaiseen työhön yritysmaailmaan. Kolmanneksi tietojenkäsittelyopin mallitarinaan liittyy aineksia myös seikkailutarinasta, jossa oma heimo jatkuvasti etsii ja löytää uutta. Tässä tarinassa on tilaa esikuvallisille sankareille ja miljoonien luojille tyyliin Bill Gates, mutta siihen sisältyy myös suurta innostusta, poikamaista leikkimieltyä ja vauhdin hurmaa.

Kirjastotieteen ja informatiikan mallitarina – luotto-opiskelija kirjaston asialla tai sitten ei

Kirjastotieteen ja informatiikan noviisi on tunnollinen opettajan luotto-opiskelija, joka on sävyisä ja säntillinen, pitää sovitut aikamäärät ja hoitaa asiansa topakasti ja täsmällisesti. Niin pitkälle kuin muisti kantaa luotto-opiskelija on ollut kiinnostunut kirjoista ja kirjastoista. Vaikka useat yleissivistävät aineet tuntuivat hänestä kiehtovilta, hän valitsi opiskelualakseen kuitenkin kirjastotieteen ja informatiikan, koska se on varma, suoraan ammattiin johtava ala. Näin hän sai opinnoilleen selvät sävelet, riitasoinnuista hän kun ei ole koskaan piitannut.

Kirjastotiede ja informatiikka ei saa luotto-opiskelijan päätyö-rälle, kuten jotkut hänen sivuaineensa, joissa hän kokee suuria elämyksiä ja saa käänteentekeviä ideoita. Mutta vaikka opiskelu tuntuu